

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ

ՏԵՕՐԷՆ—ԽՄԲԱՆԴԻՐ

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

49^{րդ} ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 15

8 ԱՊՐԻԼ 1900

Մասիս շաբաթաբերթի տարեկան բաժանորդագիրն է կես օսմ. ոսկի քե' 4. Պոլսոյ եւ քե' գաւառներուն համար, կանխիկ : Արտասահման՝ 12 ֆրանկ : Վեցամսեայ կամ եռամսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր : Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամէն յետին :

Մասիս հրապարակ կ'ելլէ ամէն շաբաթ առօրէ, եւ կը գտնուի Բերայի բոլոր ծխաւանդակներուն ու Պահչե-Գաբուլի ջրավանդակներուն խանութները, ինչպէս նաեւ Ղալաթիոյ, Պոլսոյ եւ բոլոր արուարձաններու լրագրավանդակներուն փոխ :

Ձեռքէ կը ծախուի ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐՍՅԻ

ՀԱՍՑԻ

دو علیہ دہ غلطہ دہ « ماسیس » غزنی سی ادارہ سی

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ « ՄԱՍԻՍ » Ի

Ղալաթիա, Նորաստուգեան Խան, Թիւ 13

Rédaction de la Revue MASSIS

Galata, Constantinople

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Ա.

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆԻՆ ՏՂԱՆ 3 հասո՛ր

Բ.

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻՆ ՈՃԻՐԸ 1 հասո՛ր

Թարգմանութիւնք Կ. Ս. ԻԻԹԻԻՃԵՌՆԻ

Խիստ հետաքրքրաշարժ , գրաւիչ եւ միանգամայն բարոյացուցիչ վէպեր :

Կը գտնուին ամէն գրաւաճառաց քով :

Կեդրոնատեղին է Պաղատաշէտն գրաստուն , Սուլթան Համամ , Թիւ 14 :

Դիւն իւրաքանչիւր հասո՛րին 5 դրուց :

ԻՍԹԸՐՆ ԳԱՌԻՆԹԻՍ

ԱՆԳԼԻՍԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴԴԵՄ ՀՐԴԵՀԻ (Ի ՀԸԼԼ)

Նպաստաւոր պայմաններով կ'ապահովագրուին ամէն տեսակ շէնք , կառասի , ապրանք

ԳՐԱՄԱԳԼՈՒԽ 7,250,000 ՖՐԱՆԻՔ

Ընդհանուր գործակաւար Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

Կ. Պոլիս , Հաճորուլօ խան , Թիւ 53, 54, 55, 56

Ընկերութեան գրամատուեն է ՔՐԷՏԻ ԼԻՈՆԷ

“ԱԼԼԷԱՆՁԱ”

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ (ՃԵՆՈՎԱ)

ԳՐԱՄԱԳԼՈՒԽ ԵՒ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԳՈՒՄԱՐ 87,455,645

Ընկերութիւնը կը կնքէ կեանքի ապահովագրութիւններ խառն , եւ որոշ պայմանաժամերով , օժիտի , զկեանս կամ ժամանակաւոր եկամուտներու , հետեւեալ առաւելութիւնները ընծայելով .

Մէկ տարուան ապահովագրութենէ ետքը , երբէք ապահովագիրները (քոչիս) չեն ջնջուիր , մենամարտն ու անձնապահութիւնը կ'երաշխաւորուին , ընաւ ո եւ է արհեստի կամ ուղեւորութեան համար յաւելուածական ապահովագին (քոչիւ) չի պահանջուիր , ապահովագիրներու վճարումը դադրելու պարագային՝ ապահովագիրը կը գնուի ըստ նշանակեալ արժէքին , ապահովագրի ծախք չաւուիր , ընկերութեան շահերուն կը մասնակցի ապահովագրողը :

Արկածեալներու դեմ ապահովագրութիւն մահուան կամ աշխատելու անկարողութեան պարագային ժամանակաւոր անկարողութեան համար օրական վճարում կ'ըլլայ :

Երաշխաւորութիւններ՝ հեծանիւի , ձիու , կառքի , թրամուէյի , երկաթուղիի , շոգենաւի , առադաստանաւի , միջատներու խայթուածքի եւ ապահովագրողին արհեստին մէջ կամ անկէ դուրս պատահելիք ուրիշ ո եւ է արկածի դէմ :

Ընկերութիւնը կ'ապահովագրէ օրինաւոր անձնապաշտպանութիւնը , ինչպէս նաեւ մարդ մը կամ ինչք մը աղատելու առթիւ պատահած ո եւ է արկած :

Ընկերութեան պանքան է՝ ՔՐԷՏԻ ԼԻՈՆԷ

Ընդհանուր գործակաւար Գ. ՖԵՐԱՏԵԱՆ

Կ. Պոլիս , Հաճորուլօ խան , Թիւ 53, 54, 55, 56

ՄԱՍԻՆ

49րդ ՏԱՐԻ

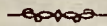
— 8 ԱՊՐԻԼ 1900 —

ԹԻԻ 15

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդանշանք. ԵՂԻՇԷ ԵՊԻՍԿ. ԳՈՒՐԵԱՆ. — Երջանկութեան ճամբան (Նորավեպ) ՍԻՊԻԼ. — Գարնան երգեր. «Ապրիլ». Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ. «Մանկակաները». ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷՋԵԱՆ. — Անգլիական Գրականութիւն. «Ի. Թէնի ուսումնասիրութիւնը Շեքսպիրի վրայ». Յ. Գ. ՄՐՄԸՐԵԱՆ. — Զատիկի նոթեր. ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ. — Առաջին պատրանքը (Ոտանաւոր). **. — Կես Բժշկական. «Հաւկիթը». ՏՈՒԹ. ՅՈՎԱ. Տ. — ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ. — Իմ առաջին ճրատարակութիւն. Կ. ՈՍԿԵԱՆ.

ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆԸ

Կեանքն իր բոլոր երեւոյթներուն մէջ առանց խորհրդանշաններու արտայայտութեան՝ աւելի խորին առեղծուած մը պիտի ըլլար, եթէ մարդոց միամիտ հասկացողութիւնը՝ այդ հանգիստական ներկայացումներու պէտքն ու հաճոյքը չունենար: Խորհրդանշանն իր պարզ ձեւին տակ իրի մը յուշարար պատկերացումն է երբեմն՝ առանց անոր յայտնի նմանութիւնն ըլլալու, ինչպէս է մանգաղը՝ հունձքին, ու կշիռը՝ արդարութեան համար:

Բայց ամենէն աւելի՝ բո՛ւն խորհրդական նշանակները կրօնական զգացումէ թեւադրուած ձգտումներու եւ տենչանքներու տարտամ բացատրութիւնը եղած են: Մտքին այդ թանձր վերացումներուն շնորհիւ ճնշենի նիւթն անգամ՝ գաղտփարական այլակերպութեամբ մը՝ անորոտ խորհուրդներու առանցք մը կ'ըլլայ: Ելեւսեան տօներու խորհրդական հայեցողութեանց առարկայ հանգիստացած էր՝ ըստ թեան մէջ հնձուած ցորենի հասկ մը. Իմաստութիւնը գիշերատես բուր մը խաթ ու կըր աչքերուն մէջ գրած էր իր նայուածքը, կամ Վիշուրի արձանէն կը կախուէր փխլի մը պատիճով. իր տուտը խաճնող օձին մէջ կը ծուարուէր անհունը:

Որ եւ է իրականութիւն կամ խմացում՝ որուն շրջագիծը կրնայ խուսափիլ մարդկային ճիգերէն՝ հա՛րկ է որ մարմնանայ խորհրդանշանի մը մէջ. Ի՞նչ կայ ցաւերէն աւելի անբացատրելի չարիք մը, ու չարիքներուն մէջ մահէն աւելի խուլ ու անողոք արհաւիրք մը՝ որ կը ձրձեն ու կը ցաւատեն հոգին. եւ ահա կրկնակ գիծեր՝ որ զիրար կը կտրեն՝ թէ՛ ըլլան՝ փայտի աննշան բեկորներ, թէ՛ քարի մը վրայ քանդակուած թեւեր՝ կը ձեւացնեն խա՛ջը:

Խորհրդանշաններու ամբողջութիւնը մ'է արդէն ամբողջ հաւատալիքներու ու ծէսերու արտայայտութիւնը, պաշտումի ու նուիրումի անյօդաւոր լեզուն՝ զոր մարդ ստիպուած է խօսիլ, առանց թոթովելու ամենէն խորին ոքանջացումներուն հանդէպ:

Ժիշդ չէ՛ որ այս ամէնը նկատուին սակայն՝ աւելի կամ հիւանդ հոգիներու ստեղծագործութիւն մը՝ զոր խորհող միտքերն յանդգնին ծաղրել. ասոնք անգամ՝ թէ իսկ իրենց մանկութեան յիշատակներուն հետ ծրարեն զանոնք՝ գէթ գուրգուրանքով մը կը պահպանեն իրենց երբեմնի զմայլանքն հանդերձող այդ խաղաղիկները:

Խորհրդանշանն իր մէջ կ'ընդգրկէ միշտ հոգեկան վիճակի մը ճշգրիտ հայեցակէտը . ո՞ր սգաւոր պիտի յանձն առնուր վարդ մը կապել իր ճակտին , կամ լոյսերով ողողել իր տանը սրահը՝ ուր սիրտերը կը հեծկլտան . կամ ո՞ր երջանիկը մոխիր պիտի խառնէր իր գեղձան մազերուն :

Չեմ կարծեր որ խորհրդանշաններու հըմայքն ընդոտնող ուղեղներն աւելի լաւ հասկըցած ըլլան թէ ի՛նչ է կեանքը : Ամէն զգացում որ ցաւատանջ սաստկութեամբ մը կը լլկէ մարդուս կուրծքը՝ պիտի փնտռել տայ հանգրուան մը կամ կռուան մը ուր սեւեռուած մնայ անյագութիւն տենչը . խռոված հոգին մի՛շտ պիտի սիրէ նայիլ ջուրերու յստակ յատակին , ու կեանքէն յուսահատը միշտ պիտի յառի մարգերու նորածիլ փթթումներուն : Միւս կողմէ՝ երբ լա՛յն շնչող լանջքի մը ներքեւ երանութեան անուշ բզզանքն արթննայ , լոյսի՛ մեղրի ու բոյրի խորհրդանշաններ պիտի նուիրագործեն կեանքը :

Խորհրդանշանական կեանքը սիրողին համար փարաւոնեան չիրիմներու վրայ դամուած մրգուղ բզէզն անգամ՝ սիրոյ բաժակին վրայ հակած թրթռուն թիթեռնիկին չափ գեղեցիկ պիտի ըլլայ :

Այս իրիկուն՝ վաղեմի խորհրդանշան մ'ալ մեր սեղաններուն վրայ , — երանի՛ թէ ամե-

նուն համար ըլլար այն , — տարւոյն գեղեցկագոյն օրուան հրճուանքովն իբր արեցած՝ գի՛լ գլորումներով պիտի գայ ժպտիլ մեզի ու մեր պզտիկներուն , հին քիմիագէտներու հըրաշալի հայտարը , հաւկի՛թը :

Հին հաւատալիքներու համեմատ՝ ամբողջ տիեզերքին խորհրդանշանն է այն , թէ՛ սիրատարի ջուրերու ծոցէն ելլէ ոսկեզօծ թաւալումով՝ ինչպէս կը պատմէին Հայն ու Հընդելիլը , թէ՛ վիհէն դուրս ցցուի՝ ճերմակ ու փայլուն՝ ինչպէս կ'երգէր որիէական քերթողը . թէ՛ եզրպտական կարկաջող սագը՝ Սերն ածած ըլլայ զայն կամ պառաւի մը սպիտակափառ հաւիկը . մի՛շտ միեւնոյն խորհրդանշանն է ու կը մնայ՝ արարչութեան հոյակապ ու պատենաւոր այդ յղութիւնը :

Օ՛ն , մեր սեղաններուն այդ սիրուն խորհրդանշանին առջեւ՝ ո՞ր իմաստասէր միտք հաճոյք մը պիտի չզգայ խօշ մանկութեան ցնծումը լծորդելով խոր մտածութեան մը ցնցումին հետ :

Ու եթէ պահ մը՝ իր աշխարհածնական բացատրութենէն վրիպեցնելով այդ ոսկի հաւկիթը՝ ուզէինք զատկական բարեպաշտ ներշնչումներու առարկայ ընել զայն , հոգեկան ժպտուն հորիզոն մը պիտի չլրնայինք դիտել այդ չքնաղ խորհրդանշանին մէջէն :

ԵՂԻՇԷ ԵՊԻՍԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Բուրաստան Մանկանցի վերստին հրատարակման գաղափարը կը թելադրէ Արեւելի թղթակիցը Մարգուանէն , Գ. Օզանեան , առաջարկելով որ քանի մը բանիրուն անձեր յանձն առնեն մանկական պատկերազարդ հանդէսի մը հրատարակութեան հոգը , մեր մատաղ սերունդին գրասիրական ճաշակը կանխէն կրթելու համար : Կը համակրինք յարգելի նամակագրին այս օգտաշատ խորհուրդին , մաղթելով որ «մեռեալ տառ» չի մնայ կրօնաթերթ մը հրատարակելու գաղափարին պէս որ այնքան յեղյեղութեամբ Վոսիորի աւերէն մինչեւ Սիւնի բարձունքը ու փոխադարձաբար : Այս առթիւ խօսելով Ռուսահա-

յերուն վրայ , Գ. Օզանեան կ'աւելցնէ . «Անոնց Աղբիւրը պզտիկներուն աչքին լոյսն է , «Էւ անոր մեծ քոյրը , Տարազը , չափահասներուն սիրական հանդէսն է : Չարժէ՞ր բարի «նախանձ ունենալ այդ տեսակէտով ալ ա- «նոնց հետ մրցելու» : Առանց յաւակնելու Արեւմտեան Հայերուն Տարազը ըլլալու , Մաւին կը յայտարարէ թէ ինք պատրաստ է մեծ քոյր մը — կամ լաւագոյն է ըսել՝ անդրանիկ եղբայր մը — դառնալ հրատարակութիւնը առաջարկուած մանկական հանդէսին , իր խմբագրական ու հրատարակչական համեստ օժանդակութիւնը նուիրելով անոր , եթէ այս թելադրութեան իրականացումը նկատողութեան առնուի լրջօրէն :

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ՆՈՐԱՎԷՊ)

Գիւրջի պզտիկ յոյն գիւղ մըն է, Պիլէճիկէն մէկ ժամ հեռու : Ծաղիկներու, երգերու փունջ մը կարծես այդ գիւղակը, որուն մէջէն կապոյտ ժապաւէններ արիք արիք կ'երկընան : Եւ բարերար պարիկը, որ այդ ժապաւէնները ջուրի փոխած է, այդ հովանիներուն բոլոր թարմութիւնը սփռած է նաեւ այտերուն վրայ գիւղին աղջիկներուն, որոնք, կիրակի օրերը, երբ շերամի գործարանները դոց են, օրն ի բուն իրենց տօնի խաղերը կանչելով, կը պտտին հեղեղներուն երկայնքը, գլանիկը բերանին, եւ ծովի պէս մազերնին՝ հոլանի լանջքերնուն վրայ խառնած՝ կամար կամար ոսկիներուն :

Գիւղը բլրակի մը եզերքն է, ուրկէ կ'իջնեն սահանքները : Եւ սահանքները հեղեղներ կը դառնան վարը խորակներուն ստորոտը, եւ հեղեղներն ալ լայն կամ նեղ, տափակ կամ գալարուն, երկրներու հազարումէկ ձեւեր կ'առնեն, ու կը շրջաշրջին փողոցէ փողոց արծաթէ օձերու պէս, սուլելով, գոռալով, համառաւ մը կազմելով կարկաշանքին բոլոր խաղերէն, արտայայտելով ամբողջ երաժշտութիւնը ջուրին բոլոր կոծերուն, բոլոր ծիծաղներուն :

Հոն, վերը, դարտափին վրայ կը բարձրանայ միս մինակ ճերմակ վիղջ մը կաղամախներու մույլ խորքին վրայ, իր սիրուն աշտարակիկներուն դրասանգներով կարկառուն լռութեամբ փափաներուն կողքը, ճիշդ անդունդին բերանը, ուրկէ վար կը խուժեն փսփսփող եղած փրփուրները ջրվէժին, ինչպէս հարսի մը գլխէն վար արծաթ թելերը :

Վիղջան վարդաստանով մը շրջապատուած է : Գարունին, վարդերու ծիածանները իրարմով ընդելուզուած, տերեւներուն կանանչ ժանեակներուն մէջ բռնուած, ծղօններուն վարմին մէջէն դուրս ժայթքելով, վերտ վերտ կ'երկնան մինչեւ լայն արեգակնակը վիղջա-

յին, ու ցած վանդակորմին ցանցէն ներս կը սպրդին, փռուելու համար անոր մարմարէ յատակին վրայ : Ու վիղջան դիմանկար մը կ'երեւայ վարէն իր պատուհաններուն գունագեղ ապակիներովը՝ արեւուն ճառագայթներէն ցլացիկ, գիւղին աղջիկներուն աչքին որոնք պզտիկ պզտիկ խղիկներու մէջ կը բնակին :

Բայց այդ խեղճ աղջիկներէն ոչ մէկը պիտի ուզէր փոխել իր սեւ շաղարիով շինուած վանիկը այդ եղեմին հետ : Անոր նայելով «Եւազո՛ւք, եւազո՛ւք» կը գոչեն պառաւ կնիկները խաշ հանելով երեսներն, եւ գեղջուկ աղջիկներուն աղուոր աչուրները արցունքով կը լեւուին :

Այդ չքնաղ վիղջային մէջ Հայ մը կը բնակի, Արամ էֆէնտի, իր ֆրանսացի կնոջը հետ, որոնք բարերարներն են գիւղին : Անոնց դուռը կ'երթան իրենց նեղ օրերուն մէջ գիւղացիք, երբ շերամին հունտերը վնասուած են ցուրտէն, կամ աֆրիկէն՝ ճեղքուելէ ետքը՝ թրջուած է անձրեւէն, եւ ոչ ոք յուսահատ ետ կը դառնայ հոնկէ :

Կիրակի օրերը կը տեսնեմ գիրենք Պիլէճիկի մէջ, մեր եկեղեցին : Կինը հրաշագեղ արարած մըն է, գերազանց սակաւագետութեամբ հագուած, այլ ազնուականներու այն զգուշաւոր պերճանքովը, զոր մարդ ճաշակով կամ սովորութեամբ կ'ընէ իր անձին համար, եւ ոչ ուրիշին : Արդէն ի՞նչ պէտք ունի արդուզարդի, պչրանքի : Իր երեսուն տարեկան կնոջ հասուն շուրհքին մէջ, լրիւ կը պահէ ծաղիկ մանկութեան փթթումը : Իր աչքերը անանկ փալլուամներ ունին, իր հասակը անանկ վայելուչ օրորումներ ունի քայլած ատեն, որ չեմ կրնար աչքս զատել վրայէն :

Միշտ իր հետն է ամուսինը, իրմէ աւելի դեռահասակ թերեւս. նուրբ, շատ նուրբ դիմագծութեամբ երիտասարդ մը, վերջին ծայր

խնամքով հագուած : Ու այնչափ վայրած են իրարու , եւ այնչափ կը գուրգուրան իրարու վրայ , որ աղուոր քերթուածի մը տպաւորութիւնը կը թողուն վրաս : Երկուքն ալ հիանալի են իրենց կեցուածքին , չարժուածքներուն մէջ , երբ պատարագին ներկայ կը գտնուին , դասին վանդակին առջեւը կեցած , ոտքի վրայ , ծունգի վրայ , ու ես վերնատունէն կը տեսնեմ զիրենք առաջին անգամ :

Եկեղեցւոյն աւարտումէն ետքը , երբ կը մեկնին , կինն է որ կը վարէ կառքը , ամուսինը աղէկ մը անոր մէջ տեղաւորելէ , բարձերը շտկելէ յետոյ : Զմայլանքով կը հետեւիմ հեռուէն միշտ իրենց , ու կ'ըսեմ .

— Ինչ աղուոր են :

— Եագո՛ւր , եագո՛ւր , կը քրթմնջէ քովէս կին մը :

— Ինչո՞ւ , կը հարցնեմ :

— Ձե՞ս գիտեր , ամուսինը կոյր է :

* * *

Ինչո՞ւ , ո՛վ Աստուած իմ , ինչո՞ւ չես թողուր , որ մարդիկ երջանիկ ըլլան : Այդ կինը բարի , գեղանի , հարուստ , եւ խելացի ու զարգացած անչուտ , — որովհետեւ կեանքիս մէջ տեսած չեմ այն դէմքի եւ ճաշակի իմացուն արտայայտութիւնը , որով կը զատուի ճանջցած բոլոր կիներէս , — ինչո՞ւ դատապարտուած ըլլայ , ամբողջ կեանքը , կոյր մը խնամելու , քանի որ աշխարհք իր բոլոր պերճանքը , եւ բնութիւնը իր բոլոր գրգանքը լիարուռն չնորհած է իրեն :

Հիմա սակայն կարեկցութենէ աւելի հզօր զգացում մը , ծայրայեղ սքանչանք մը կը համակէ զիս իրեն նկատմամբ . չեմ կրնար առանց յուզմունքի նայիլ իրեն , երբ կը տեսնեմ ուրախ զուարթ դէմքը , իր սիրովաւ խանդոտ նայուածքը , իր գործակից ժպիտը ամուսինին հետ խօսած ատեն : Երկու նշանածներ են կարծես . բայց չէ՛ , անոնք իրարու համար այդ խորունկ հոգածութիւնը չպիտի ունենային , զոր կենակցութիւնը միայն կուտայ : Եւ ամուսինն ալ ուրախ է կնոջը պէս . կը շաղակրատեն շարունակ ծիծաղներով , քրքրելներով , ու հեռուէն ոչ ոք պիտի կասկածի թէ կոյր է այդ առոյգ , եռանդուն երիտասարդը , որուն աչքերը բաց են , եւ ասմա-

զուն սափիրայի աղօտ անուշութիւնը կ'անդրադարձնեն իրենց հանդարտիկ սեւեռումին մէջ :

Եկեղեցիէն ելլելուս , կը բարեկենք զիրար . բայց ես աւելի մօտենալ կ'ուզեմ իրեն՝ ու չեմ համարձակիր . Եւ ծրագիրներ կը պատրաստեմ մտքիս մէջ , զուգադիպութիւններ , հանդիպումներ կը յարմարցնեմ ինքնիրենս , որոնց ոչ մէկը կրնամ գործադրել հպարտութեանս պատճառաւ : Բայց ինչ որ սիրտհատնումներովս չեմ կրնար ընել , դիպուածը մէկ վայրկեանի մէջ կ'ընէ իր քմահաճոյքով :

Կիրակի օր մը որ բաց կառքով եկեղեցի եկած են , ժամերգութենէն ետքը , անձրեւը կ'առնէ : Անմիջապէս զիրենք տուն կը հրաւիրեմ , ժամու մը չափ կը տեսակցինք , ու դիւթուած , հմայուած կը բաժնուիմ , նորէն տեսակցելու փոխադարձ խոստումներով :

Շատ բարձր դատարարական ստացած կին մըն է , եւ կատարեալ վայելք մըն է լսել իր բերնէն փրանսերէնը . իսկ հայերէնը զոր ամուսինէն սորված է ու հատիկ հատիկ կ'արտասանէ ձայնի սխալի ելեւէջներով , բառերը ոլորելով , ծաւալելով , երկարելով , յետոյ , անուշ վանկի մը մէջ ամփոփելով , տարաշխարհիկ հմայք մը կուտայ մեր աղուոր աշխարհարարին : Բայց ամուսինը ճշմարիտ հայագէտ մըն է , որ իր յստակ , հզօր հնչուումով կը տիրապետէ կնոջը թաւալային փափուկ շաղակրատութեան : Ու անոնց ուրախ զուարթ խօսակցիլը լսելով ամէն նիւթի վրայ , միեւնոյն գիտակցութեամբ , միեւնոյն հմտութեամբ , միեւնոյն զգացումով , կը մոռնաս որ կոյր մը կայ դիմացդ , վասնզի իրենք մոռցած կը թուին զայն : Հայ երիտասարդը միշտ կնոջը կը թուին զայն : Հայ երիտասարդը՝ բուն սիրոյ հայեցողութեան մը մէջ մագնիսացած , յաւերժացած մարդու մը երեւոյթը ունի : Ու կինը կարծես կը սիրէ այդ նայուածքը , վասն զի ինքն ալ այդպէս կը նայի անոր , հիացած մնալով երեսն ի վեր : Բայց ամէն անգամ որ կը տեսնուիմ հետերին , բաժնուելէս ետքը սիրտս կտոր կտոր կ'ըլլայ : Ձեմ կրնար նայիլ այդ դժբաղդ երիտասարդին երեսը , որուն զուարթութիւնը՝ քաղաքավար ըլլալու համար , խղճի խայթի մը պէս կը դպչի ինծի . եւ

կիր շառանձին տեսնել անկարելի է : Ուստի
կը փախչտիմ իրենցմէ՝ չվրդովելու համար զի-
րենք իրենց անուռունջ տառապանքին մէջ :

* * *

Օր մը սակայն , կ'իմանամ թէ ամուսինը
հիւանդ է : Որչա՛փ տխուր պէտք է ըլլայ
յոեղձ կինը միւս մինակ օտար երկրի մը մէջ ,
լեռներուն գլուխը : Ու կ'ելլեմ կ'երթամ :

Ծիծաղ դէմքով կը դիմաւորէ զիս Ամուս-
նոյն ունեցածը թեթեւ հարբուիս մըն է , ո-
րուն համար խոհեմութիւն սեպեր է սենեա-
կէն դուրս չելլել , եւ հիմայ կը հանգչի քիչ մը :

Սրահ մը կը մտնենք , ճիշդ արեգակին
դիմացը , որուն ստորոտէն հեղեղը կը թաւալի
շառաշուն , ժայսերն ի վար ցրգնելով իր ա-
զամանդէ փրփուրը , եւ վարդերը իրար պըլ-
լուած վեր կ'ելլեն վանդակներուն վրայ տար-
տըղնելով թերթերնին : Վարը , գիւղն է իր
անդադրում խժտութիւն մէջ , կիրակի օրուան
երգերու , նուագներու աղմկայոյց ոգեւորու-
թեամբ :

Տիկինը վերջին ծայր գոհ կը մնայ իմ հի-
ւանդտեսի այցելութենէս . եւ հիմայ իրարու
հետ մինակ խօսակցութիւննիս սովորականէն
աւելի մտերմական հանգամանք մը կը ստանայ :

— Ինծի ալ սորվեցուցէ՛ք , կ'ըսեմ , միշտ
զուարթ ըլլալու գաղտնիքը :

— Զուարթութեան գաղտնիքը՝ երջան-
կութիւնն է , կը պատասխանէ պարզութեամբ :
Յետոյ նշմարելով թերահաւատ ժպիտը շըր-
թունքիս ծայրը , կը շարունակէ .

— Դժուար է հաւատալ , այնպէս չէ՞ , որ
երջանիկ ըլլամ ես՝ դեռահասակ կին մը ,
փակուած այս ամայի ասպառափներուն գլուխը՝
կոյր ամուսնոյ մը հետ , հեռու աշխարհի բո-
ւոր վայելքներէն : Բայց մտիկ ըրէ՛ք պատմու-
թիւնս ու պիտի համոզուիք անկեղծութեանս :

«Հարուստ ընտանիքի մը մէկ հատիկ աղ-
ջիկն եմ : Մայրս կանուխէն մեռած ըլլալով ,
շատ կարճ մանկութիւն մը ունեցած եմ . հայրս՝
որ հոգի կուտար վրաս , ուսմունքս աւար-
տելիս ետքը ուզելով կատարեալ դաստիա-
րակութիւն մը տալ ինծի , պտտցուց զիս աշ-
խարհի շատ մը նշանաւոր քաղաքները : Եւ երբ
չափահաս եղայ , ինծի թողուց ամուսնոյ մը
ընտրութիւնը : Մէկը չէի սիրած , ու բարե-

կամուհիններուս կեանքին մէջ՝ ճանչցած ըլլա-
լով այրերը , չէի համարձակեր ընտրութիւն
մը ընել : Եթէ՛ ինձմէ բարձր անձի մը հետ
ամուսնանայի . իր խաղաղքը պիտի դառ-
նայի , եւ բոլոր կեանքս տառապանքի ու
մտահոգութեանց մէջ պիտի անցնէր , վասն
զի պիտի նախանձէի իրմէ . իսկ եթէ ինձմէ
վար անձ մը ընտրէի , չպիտի կարենայի սի-
րել . եւ տափակ գետնաքարչ կեանքի մը
պիտի դատապարտէի ինքզինքս՝ իջնելով ե-
րազներուս բարձրութիւններէն : Ուստի որո-
շած էի չամուսնանալ , երբ Արամը ճանչցայ ,
ու խենդի պէս սիրեցինք զիրար : Գտայ իր
վրայ ինչ որ չէի գտած երբեք հայրենակից-
ներուս վրայ , եւ նշանուեցայ հետը յանձն
առնելով նախանձի բոլոր տառապանքը սիրոյ
կատարեալ երանութեան հետ : Երջանկու-
թիւնս շատ էր . աղէտքը վրայ հասաւ . հայրս
մեռաւ , եւ նշանածիս հիւանդութիւն մը գա-
լով իր տեսողութիւնը կորսնցուց : Բայց մենք
դիտցանք նոյն իսկ մեր աղէտքովը վերակազ-
մել մեր երջանկութիւնը : Ամուսնացանք , ու
եկանք քաջուեցանք այս գիւղը , ուր հայրս
ժամանակաւ մեծաքսի գործարան մը կը բա-
նեցնէր . եւ այս վիլլան շիներ էր , իր բնա-
կութեան համար : Հեռացայ աշխարհքէն որ-
պէս զի ինքզինքս ամբողջապէս ամուսնոյս ու
սիրոյս նուիրեմ , եւ որպէս զի ամենափոքրիկ
նախանձ մը չվրդովէ իր սրտին խաղաղու-
թիւնը : Արդէն ի՞նչ պէտք ունէինք ուրիշնե-
րու . երկուքս ալ հարուստ էինք , երկուքս
ալ երիտասարդ : Արամը քանքնհինգ տարե-
կան էր երբ աչքերը կորսնցուց : Կեանքին
պայծառ երեսը միայն տեսած էր , ու չէր
ճանչցած անոր սեւութիւնները , անոր պատ-
րանքները . կը սիրէր զիս իր առոյգ հոգիին
բոլոր թափովը , բոլոր յափշտակութեամբը .
կը հաւատար ինծի , որովհետեւ առաջին սէրն
էր , եւ ես կը հաւատայի իրեն , վասն զի գի-
տէի թէ ա՛լ յաւէտ իմս պիտի ըլլար : Իր հոգ-
ւոյն մէջ մէկ պատկեր մը կար միայն , իմս ,
զոր ուրիշ մը չպիտի կարենար ջնջել երբեք :
Ուրիշ՞ կու գայ կնոջ մը դժբաղդութիւնը .
իր դեռատի աղջկան երազներուն մէջ խաբ-
ուեւէն : Այրն է միշտ կնոջ մը երջանկութիւնը
տակն ու վրայ ընողը իր անտարբերութեամբը

կամ փոփոխամտութեամբը . վասն զի կնոջ կեանքն է յաւէտ սիրել : Ո՞վ պիտի երաշխաւորէր զիս, թէ ամուսինս իր աշխարհիկ կեանքի պահանջումներովը չպիտի պաղէր ու ձանձրանար ինձմէ . ո՞վ պիտի վստահացնէր զիս թէ ինձմէ ուրիշ կին մը չպիտի հմայէր իր էրիկ մարդու եւ զարգացած մարդու նորասէր ու անկայուն միտքը . եւ այն ատեն ի՞նչ պիտի ըլլար իմ սիրող, կապուող կնոջ հոգիս զոր յաւիտենապէս տուած էի իրեն :

«Բայց Աստուած ուզեց որ երկուքս ալ զերծ մնանք շատ մը դժբաղդութիւններէ . եւ մէկ հարուածով ամէն վտանգ փակեց մեզի դէմ : Հիմա միայն ինձմով եւ ինծի համար կ'ապրի ան , միշտ իմ քսաներեք տարեկանի թարմ, գեղածաղիկ դէմքս ունի իր երեւակայութեանը մէջ , մազերս միշտ դեղձան , աչքերս միշտ վառվռուն , հասակս միշտ առողջ պիտի մնայ իրեն համար , եթէ հարիւր տարի ալ ապրիմ : Իր սէրը չպիտի ցամքի , որովհետեւ իմ խնամքս միշտ արթուն , իմ սէրս միշտ վառ , իմ հոգիս միշտ տաք պիտի գտնէ : Երբեք դառնութիւն մը , երբեք տրտմութիւն մը չպիտի մօտեցնեմ իր հոգիին , միշտ անուշութիւններ , վայելքներ եւ գուրգուրանք պիտի ստեղծեմ իր շուրջը , ու պիտի սիրէ կեանքը

ու պիտի օրհնէ կեանքը ինձմով ու ինծի համար :

«Իսկ ես յաւէտ պիտի վայելեմ իր մտքին ու հոգիին անթառամելի երիտասարդութիւնը, որուն չպիտի դպչին երբեք կեանքի ստորնութիւնները : Իր իմացականութիւնը՝ հեռու աշխարհի պզտիկ հոգերէն եւ մարդոց ճղճիմ գծծութիւններէն՝ հետզհետէ կը բարգաւաճի, անմատոյց բարձունքներու կը հասնի, եւ այդ վսեմ, մաքուր հոգիին միակ կուռքը՝ ես եմ, յաւիտեան ես պիտի մնամ »:

Արեգակնակին դիմացը , մույլ կաղամախներու խորքին վրայ , վարդերու ծիածաններուն բուրմունքին մէջ , հեղեղին անհուն կարկաշտնքովը օրորուած , այդ գեռահասակ , չքնաղ կինը գուշակի մը շնչոտերը կը ստանար իր ճակատագրին հայեցողութեամբը ոգեւորուած : Ու վարը , զիւղին մէջ , աղւոր աղջիկներուն կիրակիի երգերն ու վանկերը կը նուաղէին , աշխատանքի օրը սկսող ստուերներուն մէջ , բայց այդ կնոջ եռանդը չէր նուաղեր , վասն զի հոգիին եկած երանութիւնը վերջ չունի :

Ու ես կը մտածէի թէ , կոյր ամուսին մը միայն կրնար տրեմն իր կինը երջանիկ ընել :

ՍԻՊԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՐԱՆՔԸ

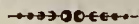
Ծարաւ անհւշ զրգուանքի, նայուածքներու սիրարժարծ, Երագելով կ'անցնէի անապատէն փակ կեանքին. Անհուն պապակը սիրոյ կը տանջէր զիս ցաւագին, Երբ, անմոռաց վայրկեանի մը մէջ, տեսայ քեզ յանկարծ :

Հրճուեցաւ պահ մը հոգիս, Գեղեցկին խոնջ ուխտաւոր, Գրտած ըլլալ կաթոցի Սէր-Ուլասիսը կեանքին, Ու դէպ ի քեզ վագեցի, անճառ յոյզով ցրնձագին, Հոգւոյս հրրդենն ողողել ծով աչքերուդ մէջ աղւոր :

Իբրեւ ասուպ՝ դու սակայն, Բըււնր սիրոյս երկինքէն, Երջանկութեան խիստ մօտէն անցայ՝ առանց վայելելու. Ապուշ քրմայքը բաղդին քրշեց, անդարձ, զիս հեռու :

Անկեց ի վեր վըշտացած՝ աշխարքին հետ ըրի քէն, Անմըխիթար կը շրջիմ Սուգ-Անապատը կեանքին, Անգուք ունայն երգելով երգներուն մեր անգին :

?

Գ Ա Ր Ն Ա Ն Ե Ր Գ Ե Ր

Ա Պ Ր Ի Լ

Գարնան դռներն՝ անհամբեր

Ապրիլ նայի դէս ու դէն.

Ձիւներ հալեր ու ամպեր

Ձմրան փախեր են արդէն.

Գարնան դռներն՝ պչրելով

Ապրիլ ժպտի դէս ու դէն.

Հաշտ ու կապոյտ ծփայ ծով՝

Լեռներ ձորեր կըլլան շէն.

Գարնան դռներն՝ ոսկեցոյ

Լոյսեր զեղուն զերդ տաքափ,

Ապրիլ չորս դին սփռե խօլ՝

Վարդի խուրձեր լեցուն ափ.

Գարնան դռներն՝ խնկաւետ

Հովեր փչեն մեղմօրօր,

Ապրիլ նորեկ քոչնոց հետ

Մեզ կ'աւետե ուրախ օր.

Ապրիլ, ծաղկունքդ այդ նախշուն՝

Որո՞ւ շռայլես այդ շողեր.

Տես, ալեւոր իմ գլխուն

Բաղդը ցանեց դառն հոգեր.

Ծաղիկներուդ տակ փունջ փունջ

Յիշատակներ ունիմ տխուր,

Ու այդ հովիկ հեզաշունջ

Արծարծե իմ սրտիս հուր.

Խամբած հոգւոյս մէջ՝ Ապրիլ,

Այ չես կրնար դնել՝ ոչ,

Անոյշ բոյրեդ մէկ կաթիլ՝

Վարդերեդ մէկ ծիլ բողբոջ.

Մ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Մ Ա Ն Ի Շ Ա Կ Ն Ե Ր

Գրիգանթեմները բոլորն ալ չորցան,

Դեղին, վարդագոյն, մանասանդ ճերմակ,

Ետքի մնացողներ, զարդարանք աշնան,

Թոշնեցան կանուխ, ձիւնին՝ բուքին տակ.

Հիմակ որ մարդիկ ատունք մը մոռցան,

Դեպի գարունը կը բացուին հիմակ

Մանիշակները, աղւոր, ցիրուցան,

Ձեռքէ ձեռք խրլուած, հեշտութիւն համակ.

Կը վախճամ ասոնց դըպցընել մատերս,

Խոհը՝ քէ վաղը պիտի թարշամին,

Թէ պիտի սիրենք բոյրն յետոյ վարդին՝

Կը բերե խորունկ ցաւ մը սրբտես ներս.

Ճիշդ մեր սերերուն պէս՝ շատ վաղանցուկ,

Մոռացօնքի զարդ, հոգւոյս արտասուք.

ՎԱՀԱՆ ՄԱԼԷՋԵԱՆ

ԱՆՓԼԻԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՇԵՔՍՔԻՐԻ ՎՐԱՅ»(*)

Այս տեսակ շատ տարփանքներ ունեցաւ ինք, որոնցմէ մէկն է Մարիոն Տըլորմ անուն կնկան մը հետ ունեցածը: Չուա՛ւ տարփանք՝ կուրացուցիչ եւ լռնական, որուն ծանրութիւնն ու ամօթը կը զգար ինք, եւ որմէ սակայն ոչ լըրնար ոչ ալ կ'ուզէր ազատիլ: Այս մասին իր խոստովանութիւնները շատ կսկծագին են. այդ խոստովանութիւններն ամէն բանէ աւելի կը յայտնեն տարփական խեղաքարութիւնն ու մարդկային տկարութեան գիտակցութիւնը: «Երբ սիրական երգում ընէ՝ թէ իր սիրաւ ճշմարտութիւնն է, կը հաւատամ անոր՝ գիտնալով անգամ թէ սուտ է»: Այսպէս էր Ալկեստ ալ Սելիմէնի հետ. բայց աս Սելիմէնն որչա՛փ ազտոտ արարած մըն է, որչա՛փ գէշ կին մըն է, որուն աւջեւ կը ծնրադրէ այնքան արհամարհանքով որքան փափագով: «Այն շուրթերն, այն շուրթերն, որոնց ծիրանի երանգն անգամ մը աւրուած է, ու ինծի եւ ուրիշներուն տրուած սուտ երգումներով ստէպ կնքուած. այն շուրթերն, որ ուրիշին անկողինէն գողցած են իր հաճոյքի վարձքը... է՛հ. ես շատ իրաւունք ունիմ քեզ սիրելու՝ ինչպէ՛ս դու կը սիրես անոնք, որ աչքովդ կը հրապուրես»: Ասոնք են ահա այն ազատարեանութիւններն եւ հոգիի լայն անամօթութիւններն՝ որոնց կը հանդիպինք անպարկեշտ կիներու խուցերուն մէջ. ասոնք են ահա այն արքեցւութիւնները, խոտորումները, զառանցանքը, որոնց մէջ կիյնան ամէնէն նրբազգաց արուեստագէտները⁽¹⁾, երբ այն մեղկ հեշտական եւ բռնաբարող ձեռքերուն մէջ կը թողուն ընկղմիլ իրենց ազնիւ ձեռքերը: Իրենք գերազանց մարդիկ են, եւ կը խոնարհին մինչեւ աննշան

բաղնիկներու: Այն ատեն՝ բարին ու չարն ինեց անունը կը կորսնցունեն անոնց համար. եւ ամէն բան վեր ի վայր կը դառնայ: «Դուն որքա՛ն սիրելի եւ ասործելի կընես ինծի ամօթը — որ հոտաւէտ վարդի մը մէջ կեցած որդի մը պէս — կը պղծէ քու անունիդ ծաղկափթիթ գեղեցկութիւնը, — Ի՛նչ քաղցրութեանց մէջ կը պարաւկես քու մարմնիւններդ: — Գեղեցկութեան քողը կը ծածկէ քու բոլոր արատներդ, — եւ հրապոյրի կը փոխարկէ ինչ որ կըրնան տեսնել աչքերը. — Քու թերութիւններդ՝ շնորհքի շարք մը կը դառնան քու վրադ. — Քու արարքդ պատմող, — քու հեշտութեանցդ վրայ յայրատ մեկնութիւններ ընող լեզուն, — տեսակ մը ներբողով միայն կաշարտէ քու անունդ. — Եւ այդ անունդ՝ երբ անէծքի կամ չարախօսութեան մը կցորդուի՝ օրհնութիւն մը կընէ զայն. » Երբ կ'իրքն այս աստիճան ընկղմող ըլլայ՝ ա՛լ ի՛նչ պէտք է բացայտութիւն, անյողողդ կամք, բանականութիւն, ու պատիւ անգամ: Ա՛լ ի՛նչ կուզէք որ բոլոր մարդու մը, որ կը պատասխանէ ձեզի. «Ատոնք ամէնն ալ գիտեմ ես, բայց այդ ամէնն ի՛նչի կը զօրեն»: Մեծ սէրերը ջրհեղեղներ են, որ կընկղմեն հոգիի ամէն հակառակութիւնները եւ ամէն նրբութիւնները, ամէն կանխամտած կարծիքներն եւ ամէն ընդունուած սկզբունքները: Ա՛լ սիրտը դիտիլ պէս կանգզայի ամէն սովորական հաճոյքի. ա՛լ միայն մէկ կողմէն կըրնայ զգալ եւ շունչ տանել: Շէքսպիր կը ցանկայ տաւիղի հպումներուն, որուն վրայ իր մատները կը սուրան մըրրիօրէն: Զուր կը ջանայ ծաղիկներուն վրայ դարձունել իր ակնարկը. անոնց մէջէն — սիրա՛ծը — զայն միայն կերեւակայէ. եւ իր ներսիդին իրարու ետեւէ կը յորդին շլացունող բանաստեղծութեան խօլ շքեղութիւններն անմիջապէս՝ երբ կը մտածէ անոր բոցատիպ

(*) Շարունակութիւն Ա. գլուխին, Ի. Թէնի համանուն գործէն քաղուած, թարգմ. Յ. Գ. Մրմըրեան:

(1) Տես Gérard de Nerval ի վերջին մասը:

սեւ աչքերուն վրայ (2) : Գարունին հեռացած է անկէ « երբ խորիստ Ապրիլը՝ կը փչէր բոլոր համագոյից վրայ երիտասարդական շունչ մը — իր ամենեւեմ փառաւորութեամբ — եւ ծանրաբեռն Սատուրնոս կը խնդար ու կ'ոստոստէր » գարունին քովիկը : Ասոնցմէ բան մը չտեսաւ ինք , բնաւ « չկըրցաւ սքանչաւալ շուշաններուն ճերմակութեան վրայ կամ վարդերուն խորունկ բաց-կարմիրին վրայ » : Այլ իր սիրականին անուշահոտութիւններն ու ստուերներն էին իրեն համար գարունին բոլոր այս քաղցրութիւնները : « Մանուշակին կրսեմ . — Ուրկէ գողցար քու այդ անուշիկ հոտդ — անշուշտ իմ ամենասիրելիիս շունչին մէջն : Այն խորիստ ծիրանի գոյնն — որ քու սնդուսի պէս ողորկ այտերդ կը գեղերինէ — անպատճառ իմ ամենասիրելիիս երակներուն մէջ թաթխուած են : — Չեխեցի շուշանն որ գողցած էր քու ձեռքիդ սպիտակը — ու զայն րոյցս թափեցի զուրկակներուն դէմ , որ քենէ՛ յափշտակած էին իրենց փափուկ վարսերը . — Երկշուտ վարդերն իրենց փշտուակներուն վրայ էին . — մին ամօթէն շինած , միւսն յուսահատութենէ գեղնած , — միւսն ալ ոչ չէկ ոչ գեղնած եւ իր կրկնակ գողութեան վրայ — քու շունչդ ալ աւելցուցած էր : — Ուրիշ ծաղիկներ ալ տեսայ , բայց չտեսայ հատ մը անգամ — որ քենէ առած չըլլար իր գոյնը կամ խունկը » :

Ասանկ հրաբորրոք չարածնութիւններ , հեշտարոյր արուեստակութիւններ՝ արժանի Հէյնի եւ Տանդէի ժամանակակից գրիչներուն , որ ցոլքն են երկայնաճիգ ու բռնկած երազներու՝ միշտ միակ առարկայի մը ուղղուած : Այսչափ տիրական ու այսչափ անհատ կիրքի մը դէմ , ո՛ր զգացում տեղէն չխախտիր : Ընտանիքի՞ զգացումը : Բայց ինք ամուսնացած էր , զաւակներ ունէր , ընտանիք ունէր , զոր կերթար տեսնել « տարին անգամ մը » , եւ հաւանաբար այսպիսի ճամբորդութենէ մը ետեւ էր որ կըսէր վերի խօսքերը : — Խի՞ղճը : « Բայց սէրը շատ աղայ է , ու չկըմար գազափար ունենալ խիղճի վրայ » : — Նախա՞նձը կամ բարկութիւնը : « Եթէ դուես զիս , է՛հ ,

ես ալ ինքզինքս կը դաւեմ , երբ ինքզինքիս ամէնէն ազնիւ մասն իմ անտաշ փափիս կը թողում » : — Մերժումնե՞րը « Սակայն՝ ես գոհ եմ քու խեղճուկ վշտակիրդ ըլլալու , քու պահակութիւնդ ընելու , քու գործերուդ աշխատելու » : Երբ ինք ա՛լ տարիքն առած ըլլալով՝ իր սիրականն ուրիշ խարտեաչ երիտասարդի մը սիրտ կուտայ , որ իրեն ալ ամենասիրելի բարեկամն է , եւ ինք իսկ ներկայացուցած է անոր , ու տարփունքին հրապուրել կուզէ զայն « Սատանաս , կը գոջէ , կը փորձէ իմ բարի հրեշտակս եւ կուզէ յափշտակել զայն ինէ (3) » : Ու երբ կիկը կը յաջողի՝ ինք չհամարձակիր ինքզինքն համոզել ատոր , եւ իր ամէն գաղտուկ վիշտերուն կը տանի , Մոլիէրի պէս : Ամէնօրեայ կեանքի այս մանրիկ դէպքերուն մէջ ալ՝ որքանի՛ աղէտներ : Տե՛ս ի՛նչպէս՝ խորհելու կարգով՝ մեր միտքին մէջ ականայ Ծէքսիթի քով կուգայ մեր մեծ քերթողը տարաբաղը (4) : Երբ ինք ալ բնագրական փիլիսոփայ՝ այլ մանաւանդ ծաղրածու մըն էր արուեստով , ծեր շնացողներու քիթին խնդացող մը , կատաղի կատակող մը խարուած ամուսիններու , որ իր ամէնէն շատ ծափահարուած կատակերգութենէն ելած ատեն՝ բարձրաձայն կ'ըսէր մէկուն . « Սիրելի բարեկամս , յուսահատած եմ , կիկն չսիրեր զիս » : Վասն զի ոչ փառք , ոչ աշխատութիւն եւ ոչ հանճար անգամ՝ չեն բաւեր այս բուն հոգիներուն . սէրը միայն կըրնայ լեցունել անոնք , ինչու որ իրենց զգայարանքին ու սիրտին հետ՝ իրենց ուղեղն ալ կը գոհացունէ , եւ մարդկային բոլոր կարողութիւնները՝ երեւակայութիւնն ու մնացածը՝ հոն կը գտնեն իրենց կեդրոնակէտն ու գործը : Հէյնի եւ Միւսէի պէս կըսէր ինք՝ թէ « Սէրն իմ մեղքն է (5) » : Եւ սօսնեհներուն մէջ ալ լըքուած կիրքերու համանման հետքերը կը նըշմարուին , մանաւանդ հատ մը կայ , որ թուի թէ մեծուհիի մը համար է : Իր տառմներուն առաջին կէտն՝ Ամարային գիշերուան երազ մը , Բուհոյ եւ Ժիլիէի Վերոնի երկու ազնուա-

(3) « Սօնէ » ներու այս նոր մեկնութիւնը կը պարտինք Պ. Շալլի հանճարեղ եւ ամուր եմադրութեանց :

(4) Մոլիէր :

(5) Love is my sin (142րդ « Սօնէ ») :

(2) Թուի էր իր սիրականը , ոչ գեղեցիկ ոչ երիտասարդ , եւ աղէկ անուն մը չունէր : « Սօնէ » ներ :

կաննեւրը, աւելի կենդանութեամբ կը պահեն տաք զրոյմ մը, եւ երբ միայն աչք մը նետէ մարդ անոր վերջին կնոջական տիպարներուն վրայ⁽⁶⁾, անմիջապէս կը տեսնէ՝ որ ինչ նըրբաճաշակ գորովով, ինչ անձնանուէր պաշտօնով մը սիրած է անոնք մինչեւ վերջը:

Հոն է իր բովանդակ հոգին. Շէքսպիրի հոգին այն փափուկ հոգիներէն էր, որ երաժշտական ամենակատար գործիքի մը պէս՝ դոյզն հպումով մը իսկոյն ինքնին կը սկսին թրթռալ: Դիտողն անմիջապէս կը զգար այս ամենափափուկ հոգին: «Իմ սիրակա՛ն ընդո՛յր Շէքսպիրս», «Իմ Աստեան անուշ կարաս» կ'ըսէր Պէն Ճոնսոնը: Պէն Ճոնսոնի այս բառերը կը հաստատեն Շէքսպիրի ժամանակակիցներուն ըսածը: Գորովագութ եւ բարեսիրտ էր ինք, «քաղաքավար եւ ընկերակցութեան մէջ պարկեշտ ու օրինապահ», «բնութեամբ բացսիրտ ու համարձակ»,⁽⁷⁾ յիշուի ունէր մոյի բերումներ, բայց ճշմարիտ արուեստագէտի սրտազեղումներն ալ ունէր. սիրելի էր ամէնուն. իրեն քովն եղողներն ինքզինքնին աղէկ կը զգային. մարդու վրայ՝ այս շնորհէն այս կէս կանացի ինքնամոռացութենէն անուշ եւ յանկուցիչ բան չիկայ: Խօսակցութեան մէջ արագամիտ էր, ճարտար ու գիւրաթեք, ցնծապատար երեւակայութիւնը գիւրամէտ էր ու այնքա՛ն առատ, որ իր ընկերներուն ըսածին նայելով՝ բան մը չէր քերթէր գրածէն: Առ առաւել՝ երբ խաղ մը նորէն գիրի առնէր, գաղափարը միայն կը փոխէր, եւ ոչ թէ բառերը՝ բանաստեղծական գիւտի երկրորդ մղումով եւ ոչ թէ տաղաչափական տաժանագին յղկումով մը: Իր այս ամէն յատկութիւնները՝ մի՛ միակ զրոյմ մը կը վերբերեն. նա ունէր հաւնակրակա՛ն հանճար ըսուածը. բոլոր կ'ուզեմ՝ թէ բնաբար գիտէր ինք իր անձէն դուրս ելնել, եւ իր երեւակայած բոլոր անձերուն տեղն անցնիլ: Դիտեցէ՛ք անգամ մը ձեր շուրջն եղող ժամանակակից մեծ արուեստագէտները, ջանացէ՛ք մօտիլ անոնց, մտնել անոնց մտերմութեան մէջ. դիտեցէ՛ք անոնց խորհելու կերպը, եւ սկստի

հասկընաք այս հաւնակրակա՛ն բառին բովանդակ ոյժը: Անտուր բնազդումով մը՝ անոնք մէկ ոստումով համագոյից մէջը կը թափանցեն. մարդ, կենդանի, տունկ, ծաղիկ, գիւղային տեսարան, հոգեւոր կամ անհոգի ամէն տեսակ առարկայ կ'ըլլան անոնք, կը զգան՝ տեսակ մը խառնումով՝ այն ոյժերն եւ միտումները, որոնք յառաջ կը բերեն իրերու արտաքինը, եւ իրենց հոգին՝ անհունապէս բազմապատիկ՝ այդ անդադար այլակերպութիւններով՝ տեսակ մը համառօտութիւնը կ'ըլլայ տիեզերքին: Ասոր համար է որ կարծես հասարակ մարդոցմէ աւելի կ'ապրին: Պէտք չունին երկար բարակ ուսանելու, այլ համանգամայն կը գուշակեն: Ես՝ այս կարգի արուեստագէտ մը տեսայ՝ որ միայն հին գէնք մը, հագուստ մը, կարասիքի հաւաքածոյ մը զննելով՝ այնպէ՛ս խորը կը թափանցէր միջին դարու պատմութեան, որուն նմանը երբեք չորս գիտուն՝ քիթ քիթի տալով՝ չէին կըրնար ընել: Հինը՝ նորէն կը կառուցանեն այնպէ՛ս ինչպէ՛ս նորը կը կառուցանեն՝ բնական ու ճիշդ, այնպիսի՝ ներշնչումով մը, որ արիւթեւեալ տրամախոհութիւն մըն է: Շէքսպիր կիսկատար կրթութիւն մը առած էր, գիտցած «լատիններէնը քիչ բան էր, աւելի քիչ՝ գիտցած յունարէնը», թերեւս քիչ մըն ալ գաղիերէն ու իտալերէն գիտէր. ասկէ աւելի բան չգիտէր: Դուրս երկիր գացած չէր բնաւ. միայն անցուկ գրականութեան գիրքերը կարդացած էր. քանի մը իրաւագիտական բառեր ամբարած էր՝ իր փոքրիկ քաղքին դիւանին մէջէն: Բա՛յց, պատմութեան եւ մարդկութեան վրայ գիտցածները չէս կըրնար հաշուել: Այս տեսակ մարդիկ՝ մէկ նայուածքով՝ չա՛տ բան կը տեսնեն. միւս մարդոցմէ աւելի կատարելութեամբ, աւելի արագութեամբ, աւելի խորութեամբ կ'ընդգրկեն տեսածնին: Իրենց միտքը կը յորդի ու կը գեղանի: Անոնք դատումի պարզ կանոններուն չեն կապուիր. ամէն գաղափարներու շրջանում իրենց ամբողջ էութիւնը, մտածութիւնները, մտերեւոյթները, յուզումները շարժումի մէջ կը մտնեն միահաղոյն: Յանկարծ կը նետուին յառաջ, եւ շարժուածներ կը փայլատակեն, ձեւեր կուտան իրենց մտածում-

(6) Միրանտա, Տեստեմոնա, Վիօլա:

(7) Վկայութիւնք Ճոնսոնի եւ Ձեղզի. Melliferous, honeytongued. Տես Halliwell, 183.

ներուն . նմանութեանց տարաւի մը կը սկսին տեղալ : ի՞նչու ատեն անգամ՝ կ'երեւակաւ յեն ու կը ստեղծեն , լեզուի ընտել ճարպիկութեամբ ու յանդգնութեամբ , մերթ յաջողապէս ու միշտ անկանոն կերպով՝ յանկարծական բերումի քմահաճոյքներուն ու զարկուածներուն համեմատ : Իրենց բարբառն՝ արտաքոյ կարգի ուժգնութիւն եւ փայլը ունի , եւ իրենց վազքն իրենց ցունցերը , որով իրարու կը կցորդեն հեռաւոր գաղափարները՝ համառօտելով ընդարձակութիւնները՝ գորովականէն ծիծաղականին , ուժգինէն մեղմին կ'անցնին : Այս տարօրինակ աւելնն՝ իրենց մէջ ամէնէն շատ կը դիմանայ : Երբ՝ դիպուածով սպասին իրենց գաղափարները , կամ եթէ խիստ սասուկացած ըլլայ իրենց մեղմադուութիւնը , դեռ կը խօսին ու կ'արտադրեն . ա'լ չլընշալով ծաղրածութիւններ ստեղծել՝ խեղկատակող (clown) կ'ըլլան՝ նոյն իսկ իրենց տոյժովն ու ակամայ : Ասանկ մէկը կը ճանչնամ , որ երբ մահամերձ կը գգայ ինքզինքը կամ բաղձանք մը կ'ունենայ ինքզինքն սպաննելու , շաղիաղութիւններ դուրս տալ կը սկսի : Բո՛ւն ներսի անիւն է ան՝ որ դեռ կը շարունակէ դառնալ նոյն իսկ

պարտաւ տեղը , եւ որուն միշտ դառնալը տեսնելու պէտք ունի մարդ՝ նոյն իսկ եթէ դառնալով վերաւորէ զինքը . իր կատակարանութիւնները՝ վարկաբարգի խօսքեր են : Այդ անխոնջ ստահակը , այդ մշտածիծաղ հտպիտը՝ պիտի տեսնես Օֆելիի տապանին , Կդէն ու պարոյրի մահու անկողինին քով , եւ Ժիւլիէի յուզարկաւորութեան մէջ : Այդ կարգի արուեստագէտները՝ թէ՛ բարձր թէ՛ ստորը՝ պէտք է որ միշտ ծայրայեղի մը մէջ ըլլան : Անոնք՝ շատ խորունկ գիտակից են իրենց երջանկութեանն ու թշուառութեան , տեսակ մը ակամայ վիպախօսութեամբ , իրենց հոգիին ամէն վիճակը անչափ յորդութեամբ կ'ընդլայնեն : Եւ այդ անարգութիւններէն ու դառնութիւններէն ետեւ , որոնց մէջ իրենց անձը չափէ դուրս կը գձձի՝ յանկա՛րծ վեր կը կանգնին , կուսի՛ն՝ հպարտութենէ եւ ցնծութենէ զողողալու աստիճան :

Յ. Գ. Մըմընեան կը հաղորդէ մեզ թէ «Մասիս»-ի նախորդ Թիւով հրատարակուած «Շէքսպիրի վրայ» ուսումնասիրութեան 214րդ էջի Բ. սիւնակի «Ռիդիէն»-ը կարդալու է թիթիէն եւ 215 էջի Ա. սիւնակի «կը որդի»-ն՝ կը յորդի :

ԶԱՏԿԻ ՆՕԹԵՐ

Զատիկ առթիւ եթէ բան մը գրել պէտք ըլլար , — իրեւ օրուան տօնին ու նիւթին վրայ , — իմ մասիս՝ խոյս պիտի տայի տօմարական կամ հոգեբանական դժուարին տեսակէտներէն որոնց համար «Տիրայր»-ի ու Դուրեան Սրբազանի ձեռնհաս եւ հիւթեղ գրիչները պէտք են , եւ պիտի շատանայի յուշգրեւով անձնական պզտիկ տպաւորութիւն մը Աւագ Շարթուան , — տպաւորութիւն մը՝ աւելի ընտելեան կասկած քան եկեղեցիին : Սրինգի մը ձայնին հետ ազդեցութիւնն է անիկա , իրիկուն մը , ուշ ատեն լսուած , կապելայի մը պարտէզէն , ուր գարնան առաջին դալարները հրաւիրեր էին խումբ մը ժողովրդական մարդիկ բացօթեայ զրօսանքի : Ինչ որ չպիտի ընէի — ու շատեր ալ ինծի

պէս — դաշնակի մը մեղձօրօր կամ զօրաւոր արձագանգը լսելով ստորնայարկի սրահէ մը , չվարանեցայ ընելու այդ պարտէզին դրան առջեւ . կենալ ու մտիկ ընել :

Այդ արնգահարութիւնը՝ իր անարուեստ ձեւին մէջ՝ գարնան ու Զատիկին միանգամայն նշանակն էր որոնք մէկտեղ կ'ողջունէին մեզի որ , մեծ պզտիկ , յափրացածներ ըլլանք կամ այնպէս ձեւացող , յայտնի կամ թաքուն հաճոյքով մը կը փոխանակենք միշտ այդ ողջոյնը , մեծերը , տարէցները , իրենց անցուցած Զատիկներուն ու գարուններուն յիշատակովը ոգեւորուած , եւ պզտիկները , տղաքը , կեանքի գարունին ու Զատիկին մէջ արդէն , ինքնարուստ ուրախութեամբ մը :

Այդ դաշն , միօրինակ նուազածութիւնը ,

որ գեղջկական միջավայրի մը մէջ սովորա-
կան բան մը պիտի երեւար, որուն ուշագրու-
թիւն ընծայող չպիտի գտնուէր, քաղքի
ժխորին ու աշխարհիկ կարգաւարքերու մէջ-
տեղ եզակեանքին հրապրելը ունէր. հովուեր-
գութիւն մը որուն կուգայ կը խառնուի . . .
հեծանուորդին սուլիւնը եւ հանրակառքին
գլորդոցն ու փողը : Ու այս ներհակութեանց
պատճառաւ, աւելի ազդու կը դառնար :

§ Ութը ինը տարի առաջ, ճիշդ այս օրս,
ազգ. թերթ մը, — Արեւելքն էր կարծեմ
եթէ ոչ Մասիսը. — հրատարակեց Գրիգոր
Օտեանին անտիպ մէկ նամակը, այդ թուա-
կանէն տասը տարի մը առաջ գրուած, Զատ-
կի աթիւ, որուն մէջ կը կենդանացնէր իր
մանկութեան տարիներուն Զատկի օրուան
կեանքը, մեղամաղձոտ ու կարօտագին շեշ-
տերով կը նկարագրէր ընտանեկան յարկին
տակ տիրող ուրախութիւնը, պառաւ մամիկին
ջերմեռանդութիւնը ու մանկամարդ աղջիկնե-
րուն բանաստեղծական բարեպաշտութիւնը,
ժամուրը որ տուն կը դառնայ ինքնան իրի-
կունը եւ սեզանը որ կը դուրսի ճերմակ մա-
քուր սիրտոցով՝ կարմիր նախշուն հաւկիթնե-
րով կէտիկիտուած : Այդ համայնապատկերին
մէջ մտցուած էին միայն պոյնիկները — բառ
մը կամ անուն մը զոր այսօր հազիւ յիշողներ
պիտի գտնուին, — որոնք Զատկի առտուն
երեւան կ'ելլէին, ուսած մորթի մը ծայրին
անցուցած իրենց տիճորը ճոնչեցնելով,
դուռնէ դուռ, փողոցէ փողոց, թափա-
ռաշրջիկ նուագածուններ՝ որոնք մայիսին կ'ան-
հետանային, յաջորդ ապրիլին վերերեւնալու
համար : Այդ զուտ հովուական նուագածու-
թիւնը Զատկի սովորոյթներուն մաս կը կազ-
մէր, ինչպէս Մեռելոցի երկուշաբթին տեղ
տեղ կատարուած դաշտային հանդէսները,
գեղջուկ պարերով ու թմբուկներով :

Սրինգը, որուն կ'ունկնդրէի կապելայի մը
պարտէզին զուռնէն, մութին մէջ կեցած,
ու անոր ընկերացող աններդաշնակ պարերգը
վայրկեանի մը համար զիս փոխադրեցին զէս
ի հեռաւոր տարիներ — վասնզի այսօրուան
գրողներս ալ անցեալ մը ունենալու տարիքին
հասած ենք, աւա՛ղ — ու ինծի այնպէս ե-
կաւ որ, քանի մը օրէն, վաղն առտու՝ պոյ-

նիկները իրենց երեւումը պիտի ընեն փողո-
ցին մէջ, ու վաղայաջորդ օրը, երկուշաբթի,
դաշտային գեղջուկ պարերը պիտի կատար-
ուին թմբուկներով :

§ Եւ երբ կը գրեմ այս տողերը, Զատկի
յիշատակ մըն ալ կիյնայ միտքս, աւելի՛
թարմ ու աւելի՛ տխուր, — պանդխտութեան
ու օտարութեան մէջ անցուած Զատկի մը
յիշատակը որ ինծի չի վերաբերիր միայն :
Տուն տեղէ, ընտանիքէ հեռու եղող ամէն
մարդու տպաւորութիւնն է անիկա, քիչ շատ
փոփոխութեամբ, տօնի օրեր, Եկեղեցիին ու
ժամերգութեանց ընծայած միսթարութիւնը
այնչափ չենք զգար՝ երբ տուն մը ունինք
ուրիշ կը լսուի կոշնակին ձայնը եւ ուր պիտի
համախմբուինք գիշերուան առաջին ժամուն :
Երբ դիպուածը կամ կեանքի հոսանքը կը
մղէ զմեզ սակայն հեռու տեղ մը, երկինքի
մը տակ՝ որ հակառակ իր կապոյտին չի ժըպ-
տիր մեզի, ուր ամէն բան անծանօթ է եւ
օտար, հակառակ նորստաց բարեկամու-
թիւններու՝ մեր հոգեկան սփոփանքը ամէ-
նէն աւելի ժամուն մէջ է որ կը գտնենք,
իրեւ միակ ընտանի մթնոլորտը մեզի հա-
մար : 1897ի Աւագ Շարթուն այս զգայնու-
թեամբ կը համակուէի Գահիրէի եկեղեցիին
մէջ, որուն սեմէն ներս կը փարատուէր բո-
լոր դառնութիւն, բոլոր ճոքաշփիւ. եւ
շարականներուն, աղօթքներուն ունկնդիր,
երկիւղածութեամբ մը զօր ուրիշ ատեն չեմ
կրցած երբեք ունենալ, այդ մթաստուեր
կամարներուն տակ անբացատրելի երանու-
թեամբ մը կը համակուէի. կ'ուզէի որ երկա-
րին ժամերգութիւնները եւ չ'աւարտին տօ-
նական օրերը : Ու Զատկի առտուն, տար-
ուան ամէնէն զուարթ առտուն, երբ Պատա-
րագէն ետքը դուրս ելանք բազմութեամբ
որուն մեծ մասը իր տունը կ'երթար, ու
փոքր մէկ մասը — գաղթականները — շուա-
րած կը մնային բակին մէջ կամ կը հեռանա-
լին տարտամ քայլերով, առանց գիտնալու
թէ ո՛ւր կրնան երթալ, փոխանակ ազդուե-
լու այն շէնչող արեւէն ու եռուզեռ կեանքէն
որոնք հարսանեկան զուարթ երեւոյթ մը
կու տային եգիպտական ոստանին, ես ինք-
զինքս անապատի մը մէջ կը զգայի :

Այդ օրը միայն իրապէս ըմբռնեցի թէ ինչու՞ պանդուխտները քաղքեցիներէն աւելի ջերմեռանդ կ'ըլլան ու չեն բաժնուիր եկեղեցիէն :

§ Բարեկամ մը կը ցուցնէ ինծի , քիչ մը գայթակղած ձեւով , Աւագ Շարթուան եկեղեցական արարողութեանց ժամանակացոյց մը , տպուած վայլուն թուղթի վրայ , զոր իր թաղին թաղ . Նորհուրդը զրկեր է իրեն ինչպէս բոլոր թաղեցիներուն՝ իւզագինի մասնակցելու հրաւիրագրին հետ : Ամէն մէկ ժամերգութեան օրը , ժամը , մինչեւ իսկ վայրկեանը նշանակուած են հոն ճշգրտութեամբ մը որուն պիտի նախանձէր . . . զօնսեռի մը յայտագիրը :

Ինչ հարկ այս ձեւակերպութիւններուն . եթէ ատով է որ ժողովուրդը պիտի գիտնայ թէ , օրինակի համար , Ոսնչուան հինգ շաբթի իրիկուն կը կատարուի ու Լացի արարողութիւնը նոյն գիշերը , լաւագոյն է որ բնաւ չգիտնայ : Եկեղեցիներուն բակը , բանկային պատին վրայ , ձեռագիր ժամանակացոյց փակցնելը կ'ըմբռնենք մինչեւ մէկ աստիճան , վասնզի անդգալարար եկաւ խառնուեցաւ մեր բարեպաշտական բարքերուն . բայց տպագրուած թոսկրաւ ցրուելը . . . : Ահագին անջրպետ մը չէ՞ք նշմարեր այս աշ-

խարհիկ նորութեան ու այն հին օրերու սովորութեան միջեւ , որուն համեմատ՝ արշալոյսէն առաջ , ժամկոչը կը շրջէր թաղէ թաղ , « ո՛վ բարի քրիստոնեայք , եկայք ի սուրբ եկեղեցի » երգելով , ծերերն ու երիտասարդները ընդոստ արթնցնելով իրենց անկողիններէն :

Ի վրէ կը բռնադատեմ ինքզինքս , բարեկամին ինծի կարկառած յայտագրէն կրեւրու համար ամենաթեթեւ ազդեցութիւն մը , ջերմեռանդական հրապոյր մը . բան մը չըսեր ինծի այդ լայնածալ փայլուն թուղթը , իր կանոնաւոր գիծերովը ու խոշոր զարդագիրներովը , մինչդեռ ժամկոչին ձայնը , — եւ կամ անոր տեղ՝ գէթ իմ գիւղիս ժամուն զանգակը , — տղայութեան օրերուս , թունդ կը հանէր սիրտս , ինչպէս ամէնունն ալ :

Եկեղեցիի մը դրացնութենէն ձկնավաճառը հեռացնել ուզելնէս վերջը , — առարկելով թէ Տիկիններուն քղանցքները կրնան ազտուիլ անուշադիր շարժուածքի մը հետեւանքով , — հիմակ ալ ժամերգութեանց թոսկրաւ կը տպենք : Ասկէ աւելի իրարու ներդաշնակ մտածում ու կրօնասիրական փութկոտութիւն չէր կրնար երեւան գալ :

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

ԿԵՍ—ԲԺՇԿԱԿԱՆ

Հ Ա Ի Կ Ի Թ Ը

Անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր մարդիկ տիպար կերակուր կամ սնունդ համարած են հաւկիթը , որ մանաւանդ Զատիկի առիթով կ'այցելէ հազարաւոր տուներ ու ստամոքսներ :

Կանուխէն դիտուած էր հարկաւ թէ թուխ դրուած հաւկիթին մէջէն դուրս ցատկող կեանքոտ եւ գիրուկ ձագուկը՝ իրեն համար պէտք եղած ամբողջ սնունդը գտած ըլլալու էր ա՛յն բոլորաձեւ , սպիտակ ասփամեայ բնակարանին մէջ . յայտնի էր թէ այդ սաղմնային անասնիկին համար սնունդի բոլոր պահանջում-

ները կարող էին լրացնել հաւկիթին մէջ գտնուած գերազանցապէս սննդարար տարրերը : Ուստի եւ բնական էր կարծել թէ այդ նոյն մարմինը՝ հաւկիթը՝ կրնար մարդուն եւս մատակարարել սնունդի ամենակարեւոր բաժին մը :

Հիմա , տարրալուծութեամբ ամէն կերպով ճշգրտած է թէ՛ բոլոր թռչուններուն ինչպէս նաեւ ուրիշ կարգ մը կենդանիներու ձուերը իրենց հաստ կամ բարակ կեղեւին մէջ կը պահեն կենդանական աճումի կամ ըսենք մարդուն կեանքին համար անհրաժեշտ

սեպուած նիւթերը՝ բնասպիտակ, ճարպ եւ աղեր : Հաւի սովորական հաւկիթ մը, կըր հաշիւով, կը կշռէ 17 տրամ, որուն երկու տրամը կեղեւ սեպելով՝ կը մնայ տասնընիւկ տրամի ճերմկուցի եւ դեղնուցի խկապէս սննդարար խառնուրդը : Ճերմկուցը կազմուած է գրեթէ զուտ բնասպիտակէ, իսկ դեղնուցը բնասպիտակէն զատ ունի իւզային կամ ճարպային մաս :

Հաւկիթին ճերմկուցին եւ դեղնուցին բազադրութեան աւելի ճիշդ համեմատութիւնն է հետեւեալը, որուն մէջ տասանորդականն իսկ հաշիւի առնելու խղճահարութիւնը ունեցած է բնալըծը .

	Ճերմկուցը	Դեղնուցը
Ջուր	80.00	53.78
Բնասպիտակ	15.28	12.75
Դեղին իւզ	— —	28.75
Աղեր	4.72	4.72
	100.00	100.00

Հարկ չկայ ըսել թէ բնախօսական եւ առողջապահական տեսակէտով՝ ճաշացուցակի մը օգտակարութիւնը կամ սննդարարութիւնը կը կայանայ ըսկ սա՛ պարագային մէջ թէ սեղան բերուած կերակուրները ի՞նչ համեմատութիւնով կը ներկայացնեն վերայիշեալ սննդական նիւթերը : Տեսականօրէն, շատ պարզ է ասկիւր ինդիքը . մարդ՝ իր կեանքին պահպանումին համար կը կարօտի օրական սաշաւի ջուրի, բնասպիտակի, իւզի կամ

ճարպի եւ աղերու . տո՛ւր իրեն այդ բաները, պահանջուած համեմատութեամբ, եւ ահա՛ ինդիքը լուծուած կ'ըլլայ Գծաւարութիւնը սակայն դործնականին մէջ է հոս ալ Ստիպուած ենք նկատողութեան առնել միանգամայն մարդուն մարսողական գործարանին անգամազնական կազմութիւնը եւ անոր համեմատ պատրաստել մեր զուտ առողջապահական ցանկը, նոյն առան ջանալով կարելի եղածին չափ չի շեղիլ տրուած համեմատութենէն :

Բայց դառնանք հաւկիթին : Մեր վերը գրած թուանշաններէն յայտնի կը տեսնուի թէ իբրեւ կատարեալ սնունդ՝ դեղնուցը առաւելութիւն ունի ճերմկուցին վրայ՝ մէջը գտնուած իւզովը, որ միանգամայն կու տայ իրեն բացառիկ համեղութիւն մը : Եւ ճիշդ այս պատճառով է որ հիւանդներու շատ հեղկը յանձնարարուի հաւկիթ եւ մանաւանդ հաւկիթին դեղնուցը, որ հիւծած մարմինին կը մատակարարէ պէտք եղած սնունդը :

Հաւկիթը չափազանց կարծրացնելու չէ եփելով, որովհետեւ այդ պարագային՝ բնասպիտակը կը ստանայ քարոցած կարծր եւ հետեւարար դժուարամարսելի հանգամանք մը : Թերխաշ հաւկիթը դիւրին կը մարսուի, եւ այս կէտը կ'արժէ միտք պահել մանաւանդ այս եղանակին, երբ կ'լլուած հաւկիթներուն թիւին ուշադրութիւն չի տալով, մարսողական խանգարում մը կրնայ ժառանգուիլ իբրեւ Զատկական յիշատակ :

ՏՈՒՐԹ. ՅՈՒՄ. Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

“ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ,, ԵՒ “ՄԱՄԻՍ,,

Արեւելեան Մամուլի Կ Պաշտոյ թղթաւ կիցը, Մարա, որ երիտասարդ գրագէտի մի թարմ ուժովը այնքան ուշագրաւ հանդիսացաւ Իզմիրի աղետը Հանգէսին կարող ախտաակիցներու շարքին մէջ իր վերջին «Իրական Ասուլիս»ը Causerie litteraire — կը նուիրէ Մինաս Գափամաճեանի հանրային ու ներքին կեանքին քանի մը գիծերուն — դժբաղդէ հին խմբագրի մը ցաւատանջ գիծերը՝ ամէնքն ալ — յատկանշանական երկու մանրագէտներով համեմուած : Սրամիտ թղթակիցը, իր առաջին տողերուն մէջ, համակրական տպաւորութիւն մը կ'արտայայտէ շարաթաթերթ Մասիսին համար ընդհանրապէս, եւ

մեր գրագէտներուն ու հրատարակագիրներուն «Առաջին հրատարակութեան» յիշատակներուն համար մասնաւորապէս, ինչ որ ներշնչած է զինքը այդ հետաքրքրաշարժ ասուլիսը ընելու՝ մտաւածած դէմքերու շուրջը : Ասիկից յարմար կը սեպենք հրատարակային հրաւեր մը ուղղելու, — ինչպէս Խմբագրութեան կողմէ մասնաւոր նամակով ալ խնդրուած է, — Արեւելեան Մամուլի մեծայարգ Խմբագիր—Տնօրէնին՝ որպէս զի հաճի ինքն ալ իր կէս դարու գրական գործունէութեան առջի օրերուն մէկ վերջուշումը դրկել Մասիսին, որուն մէջ այնքան կարեւոր ու ինքնատիպ էջ մը պիտի գրաւէ Մամուրեանին այդ գլը՝ ուսածքը :

ԻՄ ԱՌԱՋԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՍ

Ինչպէս շատերունը մեր գրողներուն մէջէն, իմ ալ առաջին հրատարակութիւնս ոտանաւոր մը եղած է. ԲՈՒՐՈՒՍԱՏԱՆԻ ՄԱՆԿԱՆՈՅԻ յեմ գիտեր որ՝ թիւին մէջ, շուրջ տասներհինգ տարի առաջ, այն թուականին ուր մեր դեռահասակ տղոց մտաւորական ու բարոյական զարգացմանը յատուկ աղէկ գէշ հանդէս մը ունէինք դեռ. Այն օրէն ի վեր կերեւայ թէ շատ յառաջ չգացինք մանկավարժական դաստիարակութեան մէջ՝ լրագրական տեսակէտով, մանաւանդ թէ շատ լաւատես պէտք է ըլլանք՝ հակառակին չը համոզուեալու համար:

Հրատարակութեանս դառնալով, սա չափը միայն կը յիշեմ որ պատմութիւնն էր ան պզտիկ որր աղջկան մը, որուն պատահեր, կամ պատահիլ կեղծեր էի ձմրան առտու մը, ձիւնին ու հովուն տակ, ամէն երեւակայելի զրկանքներու մէջ. Տասներջորս տարեկան էի երբ գրեցի զայն: Պատանեկութեան մէջ աւելի կամ նուազ բանաստեղծ է ամէն մարդ, գոնէ հոգիով. ու քիչերը կան որ այդ տարիքին մէջ չուզեն չափուած կամ անչափ քանի մը տող բան սեւցնել խեղճ ճերմակ թուղթին վրայ, մանաւանդ մեր մէջ, ուր գրեթէ ամէն ձեռք գրիչ կը շարժէ, մինչեւ իսկ անոնք որ յետոյ կանգունը պիտի շարժեն:

Հարուստ ու զարգացած երեւակայութենէ աւելի, նմանողութեան հակամէտ այն տարիքին մէջ գրած ոտանավորներէս ոչ մէկուն օրինակը չունիմ քովս: Որբուհին ալ մէկն էր անոնցմէ, զորս երկնած էի Դուբեանի ու Պէշկիթաչեանի ընթերցումովը սնած, ու լալու այն տրամադրութեամբ որ առաջուց ի վեր առաջին յատկութիւնն ու յատկանիշը եղած է մեր երկտառագր բանաստեղծներուն:

Ըստ ինքեան մեծ կարեւորութիւն մը շտալով հանդերձ այդ արտադրութեանս, զոր հրատարակած ըլլալուս՝ տարիներ վերջը զըզչացած եմ անկեղծարար, կը ցաւիմ որ ոչ իսկ մէկ բառը չկայ յիշողութեանս մէջ այդ ոտանավորէն. ու զարմանալի է այս, անոր համար աւելի որ երկար ատեն, զայն գրելէս ու տպագրել տալէս ալ վերջը, պատանեկան միամտութեամբ մը, իրրեւ սքանչալիք մը նկատած էի ու պարծած ալ էի անով:

Հանդէսին խմբագրութիւնը օրինակ մը միայն խաւրած էր ինձ անկէ. հետեւեալ օրը փութացի ուրիշ տաան օրինակներ գնել, հոս ու հոն, բարեկամ ու ծանօթներու ցրուելու համար. Երբեք մայր մը աւելի խանդաղա-

տանքով չէ նայած իր զաւակին վրայ, որքան հպարտութեամբ կը նայէի ես ոտանավորիս, ու սքանչացումով կը կարգայի զայն առտու իրիկուն:

Գնալը Կղզի կը բնակէինք այն ատեն, հոն ուր անցած են մանկութեանս առաջին տարիները, ուր անգամ մը այցելեց մեզ Սիպիլը — այն թուականին դեռ Օրիորդ խանճեան, — հոն ուր այսօր հոգեւոյս հօրս գերեզմանը կայ Հայոց բարձրագիւր եկեղեցւոյն կռնակի անշուք անպարփակ մահատունին մէջ:

Քանի քանի անգամներ, մինակս ծովափին ի վեր, աւազին վրայ քալած ատենս, արտառանած եմ այդ ոտանավորս, ծովուն ու հովին հազար ձայներուն խառնելով ցաւագին թափով մը արտաբերուած այդ եղբերեղս. ու ամէն անգամուն ալ այնպէս կը թուէր ինձի թէ նոր նոր գեղեցկութիւններ կը զըտնէի հոն, իբր թէ զրոյը ես չըլլայի:

Չեմ կարծեր որ ինձի միայն յատուկ եղած ըլլայ այդ մանկական սնապարծութիւնը, զոր անկեղծարար կը խոստովանիմ հոս: Ամէն անոնք որ առաջուց ի վեր անուն մը ունեցած են մեր գրական հրապարակին վրայ, եթէ ուզէին այսօր անկեղծ ըլլալ իրենց յայտնութեանցը մէջ, հաւատացէք որ միեւնոյն խոստովանութիւնը պիտի ընէին ինձի պէս իրենց առաջին հրատարակութեան տպաւորութեանը նկատմամբ. ու միեւնոյն բանը առհասարակ կրնանք ըսել օտարագլխի գրողներուն համար ալ, թեթեւ տարբերութեամբ մը միայն ազգէ ազգ ու գրողէ գրող, իւրաքանչիւրին տոհմային կամ անձնական աւելի կամ նուազ միամտութեանը համեմատ, քանի որ ամէն երկունքի տակ գրեթէ անփոփոխ են միշտ մարդկային հպարտութիւնն ու սնապարծութիւնը:

Յօդուածս փակելէ առաջ կուզեմ արձանագրել հոս այն առաջին հրատարակութեանս յիշատակներէն մէկը, որ խել մը նկատումներով զարմանալի ըլլալուն համար անշուշտ՝ իր սկզբնապատճառէն աւելի անվճար մնացած է մտքիս մէջ, իբր թէ դեռ երէկ պատահած ըլլար:

Ոտանաւորս հրատարակելէս չաբաթ մը վերջէն էր: Օր մը, տիկին մը ու օրիորդ մը հիւր կու գան մեզի: Օրուան մէկ նորութեանը պէս, ու իրրեւ սաղօնի զարդ մը, ստողին վրայ կը բազմէր միշտ ԲՈՒՐՈՒՍԱՏԱՆԻ ՄԱՆԿԱՆՈՅԻ այն թիւը: Պահ մը, բոլոր ճարտարութիւնս ի գործ դնելով, խօսքը կը բե-

րեմ ոտանաւորիս վրայ, ու հանդէսը կը յանձնեմ օրիորդին որ ձեռքը կտանէ զայն ու կը սկսի կարգաւ: Եւ Պայրընի հովեր կառնէի իր քովը ու կը սպասէի որ ընթերցումը վերջանար գովեստներու տարախով մը, որոնց պատասխանն ալ պատրաստեր էի մտովին: Բայց ընթերցումին վախճանը կուշա-

նար, ու ես ինքզինքս կուտէի: Վերջապէս օրիորդը վեր կտանէ զլուխը, ու ամենայն պաշարեւածութեամբ Հանդէսը յանձնեցով ձեռքս, քրօջ կը դառնայ ու կըսէ, — «Տիրուհի, ան իրիկուան Վիրգինէին ցուցուցած տանքեղարօք օրինակը կը տարվեցունես ինծի...»:

Կ. ՈՍԿԵԱՆ

ԱՋԳԱՅԻՆ ՕՐԱԹԵՐԹԵՐՈՒ ԳԼԽԱՒՈՐ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ

ԱՐԵՒԵԼՔ, Թ. 4234-4239:

Տէր եւ Տնօրէն Զ. ԵՈՒՍՈՒՖԵԱՆ:

Պարտականութիւն մը (Խմբագրական) Զարեհ Նուսուֆեան: — Բագուի Հայերը. Ք. — Դասի գոհը. Գ. Օզանեան: — Դաւիթ Սարգիսեան. Կ. Ոսկեան: — Ռուս Կեանքէն (Կովկասեան թըղթակցութիւն). Արեշ Ապրեւեանց: — Իգլիկի գործեր. Մ. Արծիւեան: — Ալլիսի կեանքէն (Նամակ Մանչեսթըր). Յովնան Շահինեան: — Մուշեղ վարդապետ Այնթապի մէջ. Ն. — Թուրքիոյ նոր վէպը. (Նամակ Մոսկուայէ). — Աշտարակն ի վեր (Աւանդավէպ). Գ. Օզանեան: — Ճամբու Նօթեր. Այնթապի մէջ. Մուշեղ վարդապետ: — Կառուփալա (Նորավէպ). Արաւ Անտոնեան: — Վելիչիոյ չորջը (Նամակ Թիֆլիզէ). Թղթակից: — Շարափական Նօթեր (խումբագրական) Արեհ: — Թա Բապուճեասու (Պատանեկան յիշատակներ). Զ. Ե. — Գեղազորութեան դասը մեր վարժարաններուն մէջ. Լեւոն Սրապեան:

ԾԱԼԻԿ, Թ. 126-131:

Տէր եւ Տնօրէն Ա. եւ Ռ. ՍԱԴԱՆ:

Անգլիական գործեր. Վիքթորիա թագուհին ի Տըպլին: — Օրը օրին. Ղազի Օսման փաշա: — Դիմաստուերներ. Ամերիկուհին ու Զուիցերուհին. Մ. Ա. Թուրեան: — Կրթական խնդիրներ. Գիւղական վարժարանք: — Գիտական քրոնիկ. Ստամբուլի քաղցկեղ. Օ. Նշանեան: — Բարոյական անկում (Խմբագրական). — Բնկերային տղեղ բարքեր. Անկեղծութիւն. Գ. Մ. — Օրը օրին. Վիլլուա Մառլոյ: — Ֆրանսական նոր թատերախաղ մը: — Իգլիկեան քրոնիկ. Մ. Կ. Թ. — Վատահոթութիւն (Նորավէպ). Լ. Շարքեան: — Եօթնեակը. Մանկանց Մագիզարդը. — Գանգաան օրինակներ (Խմբագրական). — Ընկերային խնդիրներ. Վալիքը. Գ. Մխալեան:

ԲԻԻԶԱՆԴԻՈՆ, Թ. 1054-1050:

Տէր եւ Տնօրէն Բ. ԲԷԶԵԱՆ:

Խզճի ընտելութիւն մը (Խմբագրական). Բիւզանդ Բեչեան: — Անգլիա. Մ. Նաթ: — Իգլիկեան Գրոնիկ: — Ապաշխարութեան վերջին շարափը. Մ. Սուրբանեան: — Բանասիրական. Ֆաթմէ Ալիյէ Հանըմ. Պ. Կարապետեան: — Պաշտօնեան Թերակզի (Թղթակցութիւն Պուքրէէ). — Բաղէշի վանքերը. Եղիշէ Վ. Զիլինկիրիս: — Ընկերային Նիւթեր. «Հայերն անկիրթ են». Սիւսի Մուրաշեան: — Շերամի խնդիրը Թուրքիոյ եւ Կովկասի մէջ. Կովկասցի Շերաւապահ: — Սեկ, բամպակ, քարիւղ (Աւանդական թղթակցութիւն Ուրֆայէ). Գ. Կ. Ռ. — Մեծ պահք. Մաղկազարդ. Գիւսակ: — Աւետարներ ի հրատարակութիւնը «Բիւզանդիոն» ի գէմ (Նամակ Նիւ-Հէյվընէ). Մ. Պ. Եւդոյեան: — Մաղկազարդի մտածումներ. Մ. Սուրբանեան: — Ազգ. Վարչական գործեր Կարնոյ վիճակին մէջ (Նամակ Խնուսերդէ). Աղեփաւնոր Մկրտիչեան:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ, Թ. 330-335:

Տէր եւ Տնօրէն Տ. ՃԻՎԼԷԿԵԱՆ:

Ռուսիա եւ Ճարն Գորէյի մէջ (Քաղաքական տեսութիւն) Լիւնիէ: — Իտալիա. — Ռուսիա եւ Ճարն. — Անգլիա, Բորթուկալ եւ Ռուսիա. Նոյն — Ընդհանուր պատմութեան դասը դպրոցներուն մէջ. Ք. Ոսկերիչեան: — Բժշկական քրոնիկ. Տոքթ. Ե. Մախիս: — Գեղեցկութիւնը յաջողութեան օժանդակ. Յ. Ս. Ռաֆայելեան: — Բամբասանք. Մ. Բօյ: — Բարիշեան քրոնիկ. Տ. — Եղական հանդէս մը. Մաղկազարդը երուսաղէմի մէջ. Մ. Նաթանեան: — Ճամնոյը (Ապրիլ 1ի պատմութիւն). Մ. Ռ. — Սաղիմեան տպագրութիւններ. Մաղկազարդի տօնը. Ե. Գեորգեան: — Բանաստեղծութիւնը հիտութեան առջեւ. Յ. Մերեկեան:

ԱրՏՈՆԱՏԵՐ Կ. Ս. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

Տպագրութիւն Ե. Մ. Ս. ԹԷՆՈՍԵԱՆ
Թիւ 27, Ֆինանսըր Եօզուռ, Կ. Պոլիս

ՌՕՍԻԱ — ROSSIA

Ա. ՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ԿԵԱՆՔ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ, ԱՐԿԱԾՔ

1898 տարւոյ մէջ գանձուած ապահովագրիւններ	34,775,642	Փրանք
Երաշխաւորութեան գումար	121,765,333	»
1881էն ի վեր ապահովագրեալներուն վճարուած	164,172,000	»

Կեդրոնացեալի, Ղալաթիոյ Քարաիին վրայ, Մախասան հին տեղը

Ընդհ. Քենիշ
Ա. ՀԻՒՐՄԻՒԶ

Ընդհ. Գործակալ
Թէոսոր Ռէթթէն

ԷՔԻԹԱՊԼ

Ամերիկեան Ապահովագրական Ընկ.

ԱՇԽԱՐՀԻՍ ԷՆ ՀԱՐՈՒՍՏ ԵՒ ԷՆ ՀԶՐԸ

Տնօրէն Թուրքիոյ ԳԱՌԵԿ ԱՍՏՈՒԱՇԱՏՈՒՐ, Կ. Պոլիս, Անանիատի խան

Ի դէպ մահու ապահովագրութիւն

Միայն 20 տարեկանով

Մահուան պարագային տարեկանը կը դադրի

(VIE 20 PRIMES)

ՕՐԻՆԱԿ

Տարիք 35, գումար 100,000 Փրանք ի դէպ մահու վճարելի

Յրանաւան ընկերութեանց թարիֆին համաձայն տարեկանն է	Փր.	4140
Էֆիքապլ ընկերութեան թարիֆին համաձայն տարեկանն է	»	3408
Տարեկան տարբերութիւն ի նպաստ էքիթապլի	»	732
20 տարուան մէջ տարբերութիւն ի նպաստ էքիթապլի	»	14640
100 ին 5 էն բաղադրեալ տոկոսով	»	25414

Այսինքն աւելի քան 6 տարեկան խնայողութիւն մը Ի ՆՊԱՍՏ ԷՔԻԹԱՊԼԻ

ԿՈՒԶՈՒԻ գրավաճառանոցի յարմար շէնք մը, Պաղչէ Դարուի ճամբուն վրայ, Վար-
ձակալութեան պայմաններուն համար, դիմել Պալենց Գրատան : 2—2

ՏՈՔԹ. Ե. ՄԱՍԻՍ, բժիշկ եւ մասնագէտ յղային տկարութեանց, ստամոքսի, աղ-
եաց հիւանդութիւններու, ծննդամիջական եւ գաղղիական ախտերու : Բերա, Թաղսիմ փո-
ղոց, թիւ 10, ամէն օր կէս օրէ վերջը :

ՏՈՔԹ. Յ. ՈՍԿԵԱՆ, Կ. Պոլիս վերադարձած ըլլալով, հաստատուած է Բերա Պէ-
քեար փողոց թիւ 1 տունը, ուր ամէն օր՝ ներքին եւ արտաքին ամէն տեսակ հիւանդու-
թիւններ կը դարմանէ : Հինգչաբթի, կէս օրէն ետքը, աղքատներուն ձրի :

Ի Ի Ն Ի Օ Ն

ԱՊԱՅՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հիմնուած 1828—1829 ին

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՀՐԴԵՀԻ ՃԻԻՂԻՆ
97 Միլիոն

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԿԵՆԱՑ ՃԻԻՂԻՆ
137 Միլիոն

Ընկերութեան գրամատունն է
ՕՍՄ. ԿԱՅՄ. ՊԱՆՔԱՆ

Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ Տնօրէն

Սիւնն ԿՔ. Քայսերլեան

Կենաց ճիւղին առաւել

Միհրան ԿՔ. Տէր Ներսէսեան

Կ. Պուլիս, Կալաթա, Թահապուրուն խան
Օսմ. Պանքայի դէմ

Յ. ՄԱՏԹԵՆԻԱՆ ԹԵՂԵԱՄԱՆԱՆՈՑ

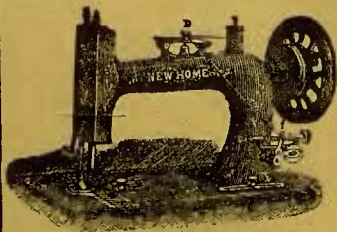
ԾԱԽՈՒ ՀԱՆԱԾ Է, ԲԱՑԱԹԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ, ԸՆՏԻՐ ՏԵՍԱԿ

1,000,000 ՆԱՄԱԿԻ ՊԱՀԱՐԱՆԵՐ

Պահանջել օրհնակներու հաւաքածուն ՁՐԻ

Պատաներէ 40 փարայի թղթադրում դրկել փութայի ծախուց համար

Յ. ՄԱՏԹԵՆԻԱՆ Ֆիմանակողար Եօզուշու, Կ. ՊԱՐԻՍ

Ն Ի Ո Ւ Հ Ո Մ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԻԱԿ ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՆ

Որ կը մըցի միւս բոլոր կարի մեքենաներուն հետ

ՊԱՐԶՈՒԹԵԱՄԲ

ՏՈԿՈՒՆՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՄԲ

ԹԵԹԵՆՈՒԹԵԱՄԲ

ԱԺԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Թուրքիոյ համար միակ ներկայացուցիչ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Կ. ՄԻԱՆԵԱՆ

Կեդրոնառեղին, Սերքէնի, Քէօրիւլիս խան, Թիւ 3

Մասնաճիւղ, Ղալաթա, Պէոյիւք Միլլէթ խան, Թիւ 33

Գնողներու համար վճարման եւ ամէն ՏԵՍԱԿԻ դիւրութիւններ

ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ “ՄԱՍԻՍ” Ի 1899Ի ՏԱՐԵՇՐՁԱՆԸ, 608 ԿՐԿՆԱՍԻՆԱԿ ԷՉԻՐԷ
բաղկացած, ճօն բովանդակութեամբ, իբր ամբողջական հատոր մը թղթակազմ, հրա-
պարակ ելած է եւ կը ծախուի ամէն գրավաճառի քով: Կեդրոնատեղին է Յ. ՄԱՏԹԵ-
ՆԻԱՆ Տպարան: Գինն է 40 դրշ.: Գաւառներէ ուղղորդները պէտք է 5 դրշ. աւելի
վճարեն իբր թղթատարի ծախք: